

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Maritxu Garmendia Gaztelumendi

*Lezo, Gipuzkoa
(1937-2019)*

Aurkibidea



Biografia



Lezoko Irurtzun baserrian jaio zen Maritxu. Aita Irurtzun bertakoa zuen; eta ama, berriz, Alarguntza baserrikoa. Bederatzi anai-arrebatan zortzigarrena zen bera. Maritxuk hiru urte zituenean hil zitzaion aita. Uneko eskolan ikasi zuen Bittori maistrarekin. Uneko eskola itxi egin zuten, eta Errenteriako Rosan eskolan ibili zen bizpahiru urtez. Hamaika urterekin hasi zen baserriko esnea saltzen Lezon, etxez etxe. Goizero egiten zuen lan hori. Errenteriako Biteri kalean ezagutu zuen bere senarra izango zena, Bidaniko Agustin Otaegi. Pasaiaiko portuan egiten zuen lan; eta, gerora, Donostiako kontadoresen aritu zen. Ezkondu zenean, amak baserrian geratzea nahi zuen eta hantxe jarri ziren bizitzen, Irurtzunen. Senarra lan egin ezinean geratu zen, ezindua; eta, familia aurrera ateratzeko, baserrian taberna jartzea bururatu zitzaion Maritxuri. Anaia igeltseroaren laguntzarekin, taberna egin zuten baserrian, eta hantxe egiten zuen lan Maritxuk egunero-egunero, jaiegunik gabe, otorduak prestatzen. Geroago, baserriaren ondoan pabilioiak eraiki behar zituztela-eta, baserria bota egin zuten. Eraikitzen ari ziren industrialdean Irurtzun-Berri izeneko jatetxea ireki zuten; eta, bizi ere, jatetxearen gainean bizi izan da.

Zintak

LEZ-036

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Zabala, Edurne

- **Data:** 2010-02-04
- **Iraupena:** 63 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Errazkin, Aitor

Pasarteak

1. Astoari saskia, saskiari marmita

- **Erref:** LEZ-036/002
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:01:51. **Bukatu:** 00:03:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserrria » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:

<p>Behiak eta txekorrak izaten zituzten baserrian. Txerriak ere. Pare bat hiltzen zituzten urtero, etxerako. Oiloak ere bazituzten. Esnea kalera saltzen jarduten zuten egunero. Ahizpa zaharragoa joaten omen zen esnea saltzera, eta hau ezkontzearekin batera hasi zen Maritxu, hamaika urte zituela.</p>

2. Esneketari lana

- **Erref:** LEZ-036/003
- **Iraupena:** 0:02:12. **Hasi:** 00:03:22. **Bukatu:** 00:05:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Batetik bestera zebiltzanak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak

Laburpena:

Bezero bakoitzaren etxeko ateraino eraman behar izaten zuen marmita Maritxuk, eta lan nekeza suertatzen zen batzuetan. Esneaz gain, barazkiak eta arrautzak ere gustura hartzen zituen jendeak.

3. Etxean laguntzen

- **Erref:** LEZ-036/004
- **Iraupena:** 0:02:32. **Hasi:** 00:05:34. **Bukatu:** 00:08:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserrria » Baserriko lanak

Laburpena:

Etxeko lan guztietan lagundu beharra egokitu zitzaion Maritxuri; amari etxe barruan, eta anaiei ere, kanpoan, belar kontuetan-eta. Garia egiten zuten ere, eta lanak jolas antza hartzen omen zuen txoriak uxatzea tokatzen zenean. Txorimaloa edo "onbretxaperoa" ere egiten zuten.

4. Garia erein eta biltzeko garaiak

- **Erref:** LEZ-036/005

- **Iraupena:** 0:02:49. **Hasi:** 00:08:06. **Bukatu:** 00:10:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

Otsaila aldera ereiten zen garia. Maiatza aldera ateratzen zuen burua. Eta uztaila edo abuztuaren biltzea tokatzen zen. Garia aletzeko jo egin behar omen zen, eta aleak garbitzeko, makina omen zen auzoan, etxe batetik bestera ibiltzen zutena. Maritxuren amak ogia egiten zuen etxean, naturala, gari-irinarekin egina.

5. Iturrira ur bila

- **Erref:** LEZ-036/006
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:10:55. **Bukatu:** 00:12:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura

Laburpena:

Gerora jarri bazuten ere, Maritxu haurra zela ez zuten urik etxean, eta iturrira joan behar izaten zuten bila. 'Urketa joatea' esaten zioten horri.

6. Harraska erreka zuloan

- **Erref:** LEZ-036/007
- **Iraupena:** 0:03:57. **Hasi:** 00:12:15. **Bukatu:** 00:16:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Argindarra eta ura
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea

Laburpena:

<p>Beti ezagutu izan zuen Maritxuk argindarra jaiotetxean. Harraska erreka zulo batean omen zuten, eta gehienetan Maritxu joaten zen arropa garbitzera. Lehortzeko zelaian zabaltzen zuten gero, egun erdiz edo.</p>

Transkripzioa

- Eta argiya, bazenuten argiya baserriyan?
- Bai. Argiya beti... argiya ezagutu det nik.
- Beti ezagutu dezu.
- Bai.
- Baiño garbiketak-eta iteko?
- Hor beheko erreka-zulo batin giñun erropa garbitzeko tokiya, labadora, labadoria.
- Labaderua.
- Bai.
- Eta juten ziñan zu arropa garbitzea?
- Bai. Gehiena neri tokatzen zitzaiten.
- Zuk garbitzen zenun? Ta, nola, nola izaten zan arropa garbitze hori?
- Arropa hartu eta...

- Arropa, lehenbiziko, beratu etxian, zinka haundi batin. Lejia pixka bat eta jaboia botata, ur epelakin. Ta gero han guri-guri izaten zen ta morroskatu harrian. Hiru harri zian. Morroskatu dena.

- Arropak denak banaka-bakana.

- Bai, bai. Garbittu, gero jaboia eman berriz, [uretik pasa] ta jaboia eman, ta berdian, zelaian, zelaian jarri mantxak-eta kentzeko ta. Txuri-txuri itten zen zelaian.

- Orduan, han labaderuan frotatu edo...

- Eskuz garbittu. Bai.

- ... marruskatu iten zan.

- Holako harri batzuk zian ta frotatu iten zen han.

- Eta gero jaboia kendu iten zenion arropari? Aklaratu ere bai han bertan iten zan?

- Bai, bertan. Ta gero, berdian, jaboiez bete ta berdian zabaldu. Txuri-txuri itten zen gero, berdian.

- Eta ze iten zenuten, berdian zabaldu egunez edo gauez?

- Igual, egunez igual. Ta egualdi ona baldin bazen, gabian'e bai. Gabeko serenuk'e txuritu itten zun.

- Ta ze edukitzen zenuten han, ordu batzutan?

- Bai.

- Horrela... denbora luze xamar bat euki behar izaten zan?

- Bai. Egun erdi bat edo bai.

- Eta, gero berriz?

- Berriz'e erreka eman ta astindu, garbittu. Ta lehortzera gero. Bi egun pasatzen genittun. Orain labadoran ordu erdi baten iña dao, biño...

- Arropa garbitzen hasi, ta arropa zabaltzeako egun bat pasatzen zan?

- Bai. Gehiago igual askotan. Horrela, berdian-ta eukitzen [...].

- Ta arropa txuriya ta kolorezkua berdian garbitzen zen?

- Bai, igual.

- Igual? Jaboi berdiña erabiltzen zenuten eta...

- Bai, [...] eman denei ta.

- Jaboi bat bakarra egongo zan orduan, ez?

- Chimbo ta Lagarto ta bazien.

- Hoitakuak?

- Bai.

- Baserrian bertan jaboia iten al zan?

- Bai, itten zen, bai. Nunbaitt'e itten zien. Hona saltzera etortzen zien, guek ez.

- Zuek ez zenuten... zuek erosi iten zenuten.

- Erosi, bai.

- Baiño Chimbo eta Lagarto hoitakua, ez? Trozokua.

- Bai. Beste zera trozo bat zan, guri xamarra. Lezoko andre bat etortzen zen saltzera.

- Ta arropa garbi-garbiya gelditzen zan ordun?

- Bai.

- Gero arropa jaso, lehortzen zanian jaso...

- Lehortzen zanin, jaso.

- ... eta plantxatu edo jaso edo...?

- Jaso. Horrela, janzteko espezialak ez zianian ez zian plantxatzen.

- Baiño tarteka plantxatu're bai.

- Bai.

- Zer plantxatzen zenun?

- Laneko arropak eta denak.

- E?

- Laneko arropak-eta plantxatu.

- Plantxatu.

- Kanpora joan behar zien erropak.
- Ta ze plantxakin?
- Orduan zen... denboa batin zien... su gaiñin, plantxa beltz batzuk su gaiñin berotzen zian. Oan bezela ez zen entxufin sartuta.
- Eta ze su zenuten zuek baserrian?
- Ekonomia.
- Ekonomia zan? Txapa?
- Bai.
- Han berotzen zan plantxa?
- Plantxa? Bai.
- Eta harekin plantxatzen zan.
- Plantxatu.

7. Arropa berria erosi orde, adabatu

- **Erref:** LEZ-036/008
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 00:16:12. **Bukatu:** 00:17:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak

Laburpena:

Oso sarritan hausten eta zulatzen zen arropa lehen. Adabaki asko jositakoa da Maritxu.

8. Uneko eskolan bi irakasle

- **Erref:** LEZ-036/009
- **Iraupena:** 0:02:43. **Hasi:** 00:17:26. **Bukatu:** 00:20:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Uneko eskolan hasi omen zen Maritxu, baina gero Erreteriarra aldatu zen, Rosarenera. Uneko eskolan bi irakasle omen ziren. Goizekoa neskena eta arratsaldekoa mutilena. Mutilena gaiztoa omen zen. Jo egiten omen zituan mutilak.

9. Uneko eskolatik Rosarenera

- **Erref:** LEZ-036/010
- **Iraupena:** 0:02:43. **Hasi:** 00:20:09. **Bukatu:** 00:22:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Maritxu Rosaren eskolan hasi zenerako barneratuak zituen garaiko 'oinarrizko ezagutzak': lau matematika ariketa oinarritzkoak, eta irakurtzen eta idazten jakitea. Hamabi edo hamalau urte inguru bete arte jarraitu zuen han ikasten.

Rosarenera joaten ibili ziren bi-hiru urtetan bazkaria eraman behar izan zieten arrebek Pasaiaiko portuan lanean ziren anaiei

10. Baserrian lanean, uda eta negu

- **Erref:** LEZ-036/011
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:22:52. **Bukatu:** 00:24:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak

Laburpena:

Eskola urteak amaitu eta baserriko lanetara mugatu zen Maritxu. Uda zein negu, galtzerdiak eta abarkak jantzi eta lanera: belarra ontzera nahiz erremolatxa ateratzera. Gero taberna ireki zuten baserrian.

11. Jai arratsaldetan Erreteriarra

- **Erref:** LEZ-036/013
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:24:55. **Bukatu:** 00:26:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Beste toki batzuetara jaietara
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak

Laburpena:

Jai arratsaldetan Erreteriarako Biteri kalean ibiltzen omen ziren pasieran, beste hainbat bezala. Izan ere, hura zen mutiletan egiteko toki bakarra edo bakarrenetakoa. Bertan hasiko zen Maritxu gerora senar izango zuenarekin ibiltzen.

12. Ereñozura motorrean

- **Erref:** LEZ-036/014
- **Iraupena:** 0:01:03. **Hasi:** 00:26:49. **Bukatu:** 00:27:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak

Laburpena:

Senargaiarekin ibiltzen hasi eta Ereñozura joan zirela gogoan du Maritxuk, San Antonetan, motorra hartuta.

13. Lezon ezkondu eta bidaia luzea egin

- **Erref:** LEZ-036/015
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:27:52. **Bukatu:** 00:29:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ezkontzak

Laburpena:

Elkarrekin hasi eta bi urte eta erdira edo ezkondu ziren Maritxu eta senargaia, Lezon. Bazkaria Oiartzungo Gurutze auzoan egin zuten eta bidaian Madrilera, Bartzelonara eta Palma de Mallorcara.

14. Baserrian taberna

- **Erref:** LEZ-036/017
- **Iraupena:** 0:02:25. **Hasi:** 00:32:31. **Bukatu:** 00:34:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Gaintxurizketan industria aldea eraikitzearekin batera, taberna jartzeko aukera ikusi zuten Irurtzun baserrikoek, bai eta etxean bertan zabaldu ere. Jatekoa ematen zuten, edatekoaz gain, eta Maritxu aritzen zen sukaldean.

15. Egunekeo menua

- **Erref:** LEZ-036/018
- **Iraupena:** 0:01:25. **Hasi:** 00:34:56. **Bukatu:** 00:36:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

Taberna jarri eta pixkana-pixkana geroz eta jende gehiago hasi zen eguneroko otordu nagusia bertan egiten. Bezero gehienak inguruko lantegietako beharginak izaten ziren. Maritxuk kontatzen du zein jaki eman ohi zituzten aukeran.

16. Goizean goizetik lanean

- **Erref:** LEZ-036/020
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 00:37:16. **Bukatu:** 00:38:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Goizean goiz hasi ohi zen Maritxu sukaldeko lanetan, taberna aurrera atera behar izan zuten garaian. Amak laguntza handia ematen zion gainontzeko etxeko lanetan, bai eta seme-alaben zaintzan ere.

17. Senarrak ikuzgailua opari

- **Erref:** LEZ-036/021
- **Iraupena:** 0:00:34. **Hasi:** 00:38:24. **Bukatu:** 00:38:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak

Laburpena:

Ikuzgailua edo garbigailua oparitu zion senarrak ezkondu zirenean. Hainbat etxetan bezala, ez zen laguntza txarra izan Irurtzunekoentzat.

18. Amaren laguntza

- **Erref:** LEZ-036/023
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 00:39:05. **Bukatu:** 00:40:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

<p>Amak asko lagundu izan zion Maritxuri etxeko martxa eramaten. Tabernarako generoaren erosketak, aldiz, senarrak egiten zizkion. Maritxuk ez zuen gidabaimenik atera, behin kotxea hartu, paretara jo eta beldurra sartu baitzitzaion.</p>

19. Etxeko lanari etekina

- **Erref:** LEZ-036/024
- **Iraupena:** 0:02:49. **Hasi:** 00:40:13. **Bukatu:** 00:43:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Etxean egindako genero asko erabiltzen zuen Maritxuk tabernarako: arrautzak, barazkiak, lekaleak... Hala ere, erosketa handiak egin behar izaten zituzten Lezon zein Erreterian. Salda egunero prestatzen zuen, haragi mordoa sartuta.

20. Lehen sagardo gutxiago edaten zen gaur baino

- **Erref:** LEZ-036/025
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:43:02. **Bukatu:** 00:45:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Sagardogintza
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Inguruko baserrietako jendea egunero hurbiltzen omen zen tabernara. Ardoa izaten zen edari estimatuena. Egun, lehengo aldean, sagardo asko edaten omen da, ordea.

21. 'Puntu'an eta 'truk'ean

- **Erref:** LEZ-036/026
- **Iraupena:** 0:01:42. **Hasi:** 00:45:00. **Bukatu:** 00:46:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Aisia » Taberna giroa » Jokoak

Laburpena:

Baserritarrak karta jokoan aritzen ziren tabernan, 'puntu'an eta 'truk'ean. Botila bat ardo edo tortilla bat izaten zuten jokoan, eta galtzaileak ordaindu behar izaten zuen. Gizonezkoak izaten ziren beti. Emakumerik ez zen tabernan ibiltzen.

22. Irurtzun eta Irurtzun Berri

- **Erref:** LEZ-036/028
- **Iraupena:** 0:01:45. **Hasi:** 00:47:12. **Bukatu:** 00:48:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Hasieran, Irurtzun baserrian jarri zuten taberna Maritxuk-eta; jaiotetxean. Gerora, industria-gunea altxa behar zutela eta, baserria eraitsi behar zela esan zieten. Pabiloi batean zabaldu zuten taberna berria, Irurtzun Berri, eta baita etxebizitza atondu ere, taberna gainean. Etxe berrira aldatu ziren egunean bertan bota zuten Irurtzun baserri zaharra, eta Maritxu hari begira egon zen etxe berriko leihotik. Ez omen zen samurra izan.

23. Suhia sukaldari

- **Erref:** LEZ-036/029
- **Iraupena:** 0:00:57. **Hasi:** 00:48:57. **Bukatu:** 00:49:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Egun erretiroa hartuta dago Maritxu. Suhia da orain Irurtzun Berriko sukaldeko arduraduna. Hala ere, sukaldera kukuren bat edo beste egiten omen du Maritxuk oraindik ere, uzten diotenetan.

24. Baserri zaharra gogoan

- **Erref:** LEZ-036/031
- **Iraupena:** 0:03:11. **Hasi:** 00:51:15. **Bukatu:** 00:54:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa

Laburpena:

Tarteka gogoratu egiten da Maritxu lehengo baserri zaharrarekin eta hango tabernarekin, nahiz eta nahiago izaten duen horretan ez gehiegi pentsatu. Izan ere, berea izan baitzen etxean taberna jartzeko ideia.

25. Maritxuk prestatutako tripakiak

- **Erref:** LEZ-036/032
- **Iraupena:** 0:02:46. **Hasi:** 00:54:26. **Bukatu:** 00:57:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak

Laburpena:

Ospetsuak ziren bezeroen artean Maritxuk prestatzen zituen tripakiak. Nola prestatzen zituen kontatzen du.

26. Jatetxean aukera zabala

- **Erref:** LEZ-036/033
- **Iraupena:** 0:02:07. **Hasi:** 00:57:12. **Bukatu:** 00:59:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

Tripakiez gain beste hainbat gauza kozinatu ohi zuen Maritxuk: txuletak, haragia saltsan, oilaskoa... Eta entsaladak, oilaskoak entsalada behar omen du eta.

27. Apaizaren "bedeinkazioa"

- **Erref:** LEZ-036/035
- **Iraupena:** 0:01:45. **Hasi:** 00:59:42. **Bukatu:** 01:01:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Tabernan hainbeste lan eginda, Maritxuk ez zuen beste ezertarako astirik izaten; ez eta mezertarako ere. Behin, herriko apaizak kargu hartu zion elizara joateko modurik ez zuela esateagatik. Gerora, ordea, apaiz horrek berak jakin zuen tabernako lana zela Maritxuren eragozpen bakarra, eta orduan bai; orduan onartu omen zituen Maritxuren ezinak.

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com